

33. Runstens kyrkoby, västra gärdet i en bro.

Pl. XXI. Fig. 33, a) och b).

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, teckning: koncept 20, utskriften nr. 16.

På Runstens västra gärde, i första bron på vägen till Dystad, blott 116 steg från landsvägsgrinden ligger den af Rhezelius tecknade och af Ahlqvist omtalade runstenen. Bron består af blott två flisor, den norra har på sin norra kant den fragmentariska inskriften. Södra kanten af flisan är nästan rak, 185 cm. lång. Höjden från södra kanten till yttersta spetsen i norr är 134 cm. Stenen är 18 cm. tjock, skroflig på undersidan.

Öfversidan är alldeles glatt och jämsnliten, skrofligheter endast i närheten af ristningarna, där den blifvit mindre trampad. Stenen synes här ej vara tillhuggen, oaktadt den är ganska slät och plan.

Inskriften är ristad i tre jämnlöpande rader, alltså af ett mycket ålderdomligt skaplynne. Strecken äro grunda, ojämna, slitna i kanterna. Ritningen påminner om den till Rökstensgruppen hörande Slaka-stenen i Östergötland, hvilken den ock liknar uti att runorna äro ganska långa. Till Rökstensgruppen torde ock denna inskrift höra; då enligt Rhezelius **ᚠ** och **ᚢ** växla i inskriften, torde det förra vara Rökstensgruppens **b**-runa.

Söderbergs teckning, fig. 33 a, visar, att han ej lyckats läsa inskriften; vid mitt besök 1904 kunde ej stenen återfinnas, ty bron hade blifvit omlagd.

På Rhezelius teckning, fig. 33 b, börjar mellersta raden med **ᚱᚱ**; jag förmodar, att detta varit prep. **aft** och tillika utgjort inskriftens början. På baksidan af Aspastenen, Ludgo sn, Rönö hd, Söderml. B. 804, L. 864, hvars inskrift på samma sätt som här är ordnad i tre rader, innehåller likaledes den mellersta raden inskriftens början.

Någon ytterligare tydning är knappast möjlig med nu tillgängliga upplysningar om stenen, och att döma af Söderbergs teckning troligen icke heller, om stenen återfunnes; Söderberg har icke efterlämnat någon detaljerad beskrifning af ristningen.

34. Runstens kyrka, på en pelare.

Pl. XXI. Fig. 34.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, i konceptet onummerad, upptagen mellan 20 och 21, i utskriften under nr. 16. — Liljegren, *Runlära*, s. 213, not. 1. — Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning*, II, s. 261.

Rhezelius meddelar om denna runinskrift uti utskriften: »Uthi b:te Runestens kyrkia syns ock desse runor i höghkoren på wäggien skrifna

*N*F* : H*Y : T*H · T* : T*H
 T*H : PIRPIH : *TH* : R*H*H*H* : T*H : B*F* : H*H* :
 *H*H* : P*H*H* : R*H*H* : T*H* : H* : H*RI*H* : *H*H*
 H : H* : H*Y*H*

Thet är: Huar som lääs: Thenna kyrkia heter Runasten, thät bor sköna herrar, kunna Runär läsa och skrifva. Håk, Jon, Olle, Kalmarn».

I konceptet saknas skiljetecken och första raden står sist.

Söderberg anmärker, att Rhezelius missförstått *H*H* (= hæc). Detta är emellertid icke det enda missförståndet hos Rhezelius. Inskriften bör translittereras på följande sätt:

huør : søm : thættæ : læs

tænæ : kirkia : hætar : runastæn : tal : bør : søcna : haræn : kunnæ : runær : læsæ : oc : scrifuæ : hæc io : ola : calmarn

I denna translitteration har *H* återgifvits med ø till åtskillnad från H men kan icke uti huør och søm hafva annat ljudvärde än o. Runorna P k och H c brukas utan åtskillnad och th har samma ljudvärde som t. Runan T måste antagas uttrycka både e- och ä-ljud och därtill användes ock H i binderunor. Uti tal är H T åsyftadt att vara T t, som vändts, för att ej binderunan skulle få utseende af H o.

Inskriftens fonetiska transskription torde vara följande:

Hvår som tættæ læs, tænnæ kirkia hetær Runasten. Tæt bør sokna-hærræn kunnæ, runær læsæ ok skrivæ. Hæc Jo[hannes] Ola[i] Kalmarn[ensis].

Öfversättning: Den som läser detta, denna kyrka heter Runasten. Det bör kyrkoherden kunna, [nämligen] läsa och skrifva runor. Detta [skref] Johan Olofsson från Kalmar.

N. J. Löfgren, *Tjenstemän wid Församlingarne och Lärowerken uti Kalmar stift*, Kalmar 1836—1839, innehåller s. 697 följande uppgift:

»Joannes Olai Calmariensis erhöill bisk. Hans Brasks i Linköping fullmagt på Sandby, dat. Lincopiæ 1525. Osäkert, huruvida han tillträdde eller icke, ty Petrus Aposta var här kyrkoherde år 1525, då nyssn. biskop här visiterade.» Om Runsten sn uppgifves s. 648: »Petrus Magni var här Curatus 1525, då Biskopen i Linköping Hans Brask visiterade. . . . Dn Petrus nämnes i räkenskaperne i Kongl. Kammar-Collegii arkiv såsom kyrkoherde i Runsten och Långlöt åren 1547—57.»

Hvarken runformerna eller språket uti inskriften torde förbjuda antagandet, att den härrör från ofvannämnde Joannes Olai Calmariensis, som alltså också varit kyrkoherde i Runsten. Då det knappt kan antagas, att färdigheten att läsa och skrifva runor varit så allmän bland kyrkoherdarne, som inskriften säger vara önskligt, synes det mycket sannolikt, att runinskriften uti mässboken i Runsten (Öl. 35) är att tillskrifva samma kyrkoherde. Då denna mässbok är tryckt 1541, har Joannes Olai Calmariensis alltså då varit kyrkoherde i Runsten men 1547 efterträddts af dn. Petrus.

Ordet sokna hærra m. 'kyrkoherde, sockenprest' anföres i Söderwalls *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket* från 1408. I afseende på språket är att märka, att th blifvit t och ä öfvergått till å i hvor, äldre hwā(r). Å andra sidan utgör hvor med bibehållet -r i nom. sg. en viss ålderdomlighet, äfvensom runær, som är en utveckling ur runsv. rūnar, rūnir och alltså kanske förutsätter nom. sg. run, icke runa.